

Կյանքի ապահովագրության կիրառման խոչընդոտները ՀՀ-ում

Ղազարյան Լ. Ե.

Հայաստանի Պետական Տնտեսագիտական Համալսարան,
Բանկային գործ և ապահովագրություն ամբիոնի ասպիրանտ
Հայաստանի պետական ֆինանսատնտեսագիտական քոլեջի դասախոս (Երևան, Հայաստան)
ghazaryanlusine957@gmail.com

Հանգուցաբառեր՝ կյանքի ապահովագրություն, ապահովագրավճար, ապահովագրության պայմանագիր, կյանքի ապահովագրության լիցենզիա, ֆինանսական ակտիվ:

Препятствия к использованию страхования жизни в Армении

Казарян Л. Е.

Преподаватель колледжа Армянского государственного экономического университета
аспирант кафедры банковского дела и страхования
Армянский государственный экономический университет (Ереван, Армения)
ghazaryanlusine957@gmail.com

Аннотация. Доказано, что страхование играет важную роль в социально-экономическом аспекте страны. Страхование, являясь основным сектором финансового рынка, обладает инструментами, с помощью которых может способствовать устойчивому развитию экономики страны. Роль страхования жизни особенно важна с точки зрения обеспечения устойчивости в различных аспектах экономики. Несмотря на то, что страхование жизни имеет жизненно важное значение, этот вид страхования еще не получил развития на страховом рынке Армении. Цель данной статьи - выявить проблемы, препятствующие процессу развития страхования жизни.

Ключевые слова: страхование жизни, страховая премия, страховой полис, лицензия на страхование жизни, финансовый актив

Obstacles to Using Life Insurance in Armenia

Ghazaryan L. Y.

PhD Student at the Chair of Banking and Insurance at Armenian State University of Economics
College of Armenian State University of Economics, Lecturer (Yerevan, Armenia)
ghazaryanlusine957@gmail.com

Abstract. It was proved that the role of the insurance in the country's social and economic aspects is important. Being the main sector of financial market, the insurance has tools due to which it can promote the sustainable development of the country's economy. The role of life insurance is especially important in the terms of securing the sustainability in different aspects of economy. Even though the life insurance has a vital importance, this type of insurance has not been developed yet in Armenian insurance market. The aim of this article is to discover the problems that hinder the process of promoting the development of life insurance.

Key words: life insurance, insurance premium, insurance policy, life insurance license, financial asset

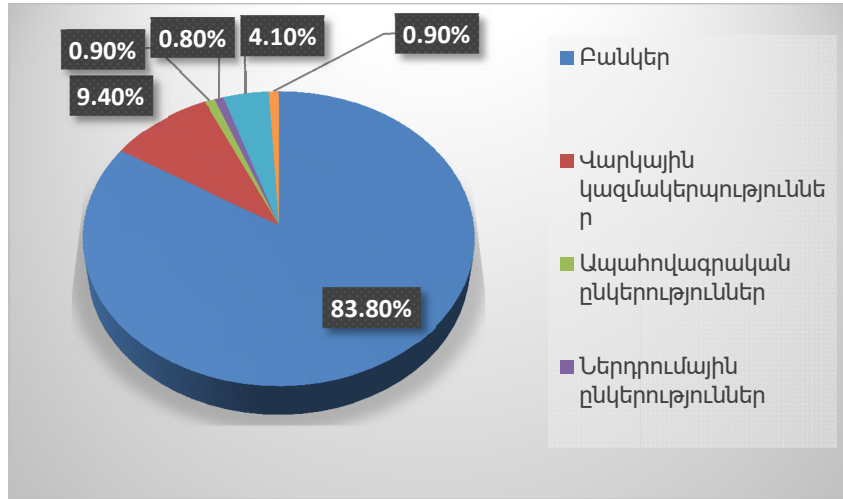
Չարգացած երկրներում ապահովագրական ընկերությունները հանդիսանում են ֆինանսական շուկայի խոշորագույն մասնակիցներից մեկը և նույնիսկ առաջ են անցնում բանկերից: Հավաքագրելով կարճաժամկետ և երկարաժամկետ ֆինանսական միջոցներ, և այդ միջոցները ներարկելով տնտեսություն, ապահովագրական ընկերությունները հանդես են գալիս նաև որպես խոշորագույն ինստիտուցիոնալ ներդրողներ: Հվելենք, որ խոշոր ինստիտուցիոնալ ներդրողներ լինելու տեսնակյունից հատկապես կարևորվում է կյանքի ապահովագրական ընկերությունների դերը: Կյանքի ապահովագրության ընկերությունների հավաքագրած միջոցները երկարաժամկետ են, ուստի և մեծ ազդեցություն ունեն կապիտալի շուկայի զարգացման գործում: Տնտեսության մեջ ամենատարբեր անձանց մոտ,

փոշիացած դրամական միջոցները, որոնք առանձին-առանձին ներդրումների համար ոչինչ են, կյանքի ապահովագրության ընկերությունների շնորհիվ համախմբվում են՝ կազմելով հսկայածավալ կապիտալներ, որոնք կենսական նշանակություն ունեն ներդրումների համար, այսինքն՝ «մանր, փոշիացած» փողերից «խոշոր, մեծ» փողեր են ձևավորվում:

Հավաքագրելով գումարներ կյանքի ապահովագրական ընկերությունները կարող են բավարարել երկրի տնտեսությունում խոշոր նախագծերի ֆինանսավորման կարիքները դրանով, իսկ ընդլայնելով իրագործելի ներդրումային նախագծերի փաթեթը, խթանել երկրում տնտեսական արդյունավետության բարձրացմանը և զարկ տալ տնտեսության զարգացմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունում ապահովագրական ընկերությունները դեռևս այդպիսի մենաշնորհը չունեն, ըստ ՀՀ ԿԲ-ի 2020 թ-ի տվյալների ՀՀ-ում ֆինանսական շուկայի խոշորագույն մասնակից է հանդիսանում բանկային համակարգը, որին բաժին է ընկնում

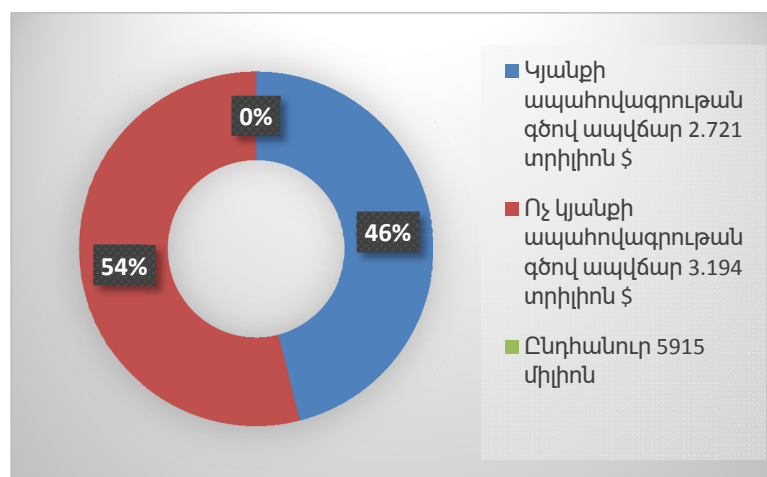
ֆինանսական համակարգի ակտիվների 83.8%-ը, ապահովագրական համակարգին բաժին է ընկնում ֆինանսական համակարգի ակտիվների ընդամենը 0.8%-ը: Ցուցանիշները արտացոլվում են ստորև գծապատկերում:

Գծապատկեր 1 Ֆինանսական համակարգի ակտիվների կառուցվածքը ըստ ֆինանսական հաստատությունների 2020 թ: [1, էջ 34]

Ապահովագրական ընկերությունների մասնակցային ցածր տոկոսը ֆինանսական համարգի ակտիվների կառուցվածքում պայմանավորված է այն հանգամանքներով, որ Հայաստանի Հանրապետությունն ունի թույլ զարգացած ապահովագրական շուկա, որտեղ ապահովագրական ծածկույթը շատ նեղ է և չի համապատասխանում համաշխարհային ապահովագրական շուկայի կառուցվածքին, մասնավորապես զարգացած ապահովագրական շուկաներ ունեցող երկրներում կյանքի և ոչ

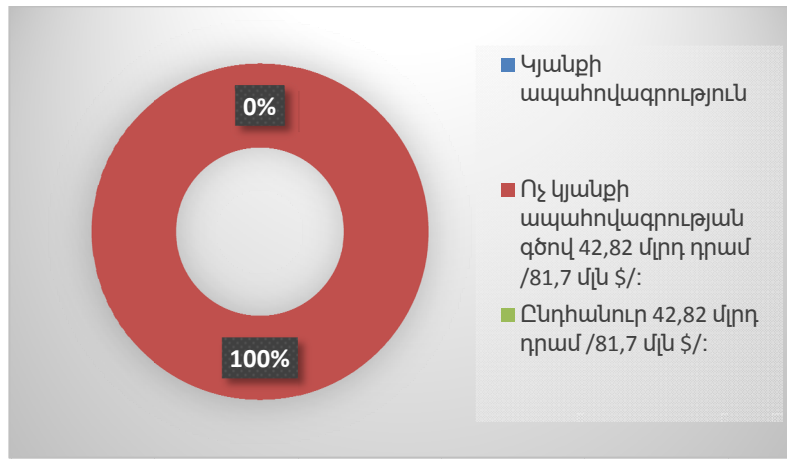
կյանքի ապահովագրության մասնաբաժինները գրեթե հավասար են, երկրների մեծ մասում շեղումը հոգուտ առաջինի է: 2020 թվականի տվյալներով աշխարհում համախառն ապահովագրավճարի ծավալը կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրության գծով կազմել են մոտավորապես 5.915 տրիլիոն դոլլար: Ցուցանիշի մեծ տոկոսը բաժին է ընկնում կյանքի ապահովագրությանը, իսկ 54 տոկոսը ոչ կյանքի ապահովագրությանը:

Գծապատկեր 2 Աշխարհի համախառն ապահովագրավճարի կառուցվածքը՝ ըստ կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրության 2020 թ [5]

Մինչդեռ Հայաստանյան ապահովագրական շուկայում գործում են միայն ոչ կյանքի ապահովագրության ընկերություններ, որը նեղացնում է շուկայի հնարավորությունները:

2020 թ-ի տվյալներով ՀՀ-ում հավաքագրված համախառն ապահովագրավճարները կազմել են 42,82 մլրդ դրամ /81,7 մլն \$/:

Պատկեր 3 ՀՀ-ում Համախառն ապահովագրավճարի կառուցվածքը՝ ըստ կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրության 2020 թ: [3] (Պատկերները կազմվել են հեղինակի կողմից)

Այժմ Հայաստանում գրացված չէ և ոչ մի կյանքի ապահովագրության ընկերություն: ՀՀ-ում մինչև 2007 թ-ը գործել են մոտ 26 լիցենզավորված ընկերություններ որոնցից միայն մեկ ընկերություն է ունեցել է կյանքի

ապահովագրության իրականացման լիցենզիա: Մինչև 2007 թվականը ՀՀ ապահովագրական շուկայիում իրավիճակը ներկայացնենք ստորև աղյուսակով:

	2002	2003	2004	2005	2006
Ընդհանուր ապվաճարների մուտքեր մլն դրամ / այդ թվում՝/	2506,8	2657,5	3908,6	4606,5	5875,9
Կյանքի ապահովագրություն	12,6	16,3	23,5	24,1	29,8
Ոչ կյանքի ապահովագրություն	2494,2	2611,2	3885,1	4327,3	5846,0

Աղյուսակ 1 Ապահովագրավճարի կառուցվածքը՝ ըստ կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրության ՀՀ-ում 2002-2006 թթ: [3] (Աղյուսակները կազմվել են հեղինակի կողմից):

Ըստ աղյուսակում բերված տվյալների երևում է, որ կյանքի ապահովագրությունը կազմել է ապահովագրական շուկային չնչին մասը: Այդ շրջանում կյանքի ապահովագրությունը կազմել է Հայաստանյան ապահովագրական շուկայի ծառայությունների մինչև 1%-ը: Հիմնականում ապահովագրության այդ տեսակից օգտվում էին կորպորատիվ հաճախորդները, իսկ ֆիզիկական անձինք կյանքի ապահովագրության պայմանագրեր էին կնքում հիվորաբային վարկերի ձևակերպման դեպքում (այսպես կոչված, credit-life) [2]:

Քանի որ կյանքի ապահովագրության նկատմամբ պահանջարկը բավականին ցածր էր միակ ընկերությունը՝ ԿԱՍԿԱԳ ԻՆՇՈՒՐԱՆՍԸ 2007 թ-ին ապահովագրության մասին նոր օրենքի ընդունումից հետո հանձնեց կյանքի ապահովագրության իր լիցենզիան, քանի որ օրենսդրության համաձայն միևնույն ընկերությունը չէր կարող միաժամանակ իրականացնել երկու տեսակի՝ կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրություն:

Օրենքով այսպիսի տարաջատումը կիրառվում է աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում:

Օրինակ ՏՀԶԿ¹ անդամ հանդիսացող բոլոր երկրներում բացառությամբ Չեխիայի և Մեքսիկայի ապահովագրական ընկերությունները կարող են ունենալ կյանքի կամ ոչ կյանքի ապահովագրության լիցենզիա: Այն երկրներում որտեղ օրենքով նման պահանջ սահմանված չէ ապահովագրական ընկերությունները իրականացնում են ֆոնդերի տարբերակված կառավարում [4, էջ 10]:

Օրենքով սահմանված լիցենզիաների այդպիսի տարանջատումը ունի մի քանի պատճառներ, առաջին և հիմնական հիմնավորումը ռիսկի գործոնն է՝ ի համեմատություն կյանքի ապահովագրության ոչ կյանքի ապահովագրությունը ավելի ռիսկային է, փոքր ապահովագրավճարների դիմաց ապահովագրական ընկերությունները ստանձնում են վճարել խոշոր չափի ապահովագրական հատուցումներ, մինչդեռ կյանքի ապահովագրության դեպքում և՛ ապահովագրավճաները և՛ հատուցումները բավականաչափ բարձր են:

Կյանքի ապահովագրության պայմանագրերը երկարաժամկետ են ոչ կյանքի ապահովագրությանը՝ կարճաժամկետ, ըստ այդմ ապահո-

¹ Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն

վագրական ընկերություններում ձևավորվում են երկու տիպի ապահովագրական ֆոնդեր որոնք կառավարելու համար անհրաժեշտ են տարբեր մեխանիզմներ:

Այդպիսի տարանջատումն ունի նաև ֆինանսական ենթատեքստ: Մասնավորապես, ոչ կյանքի ապահովագրության ոլորտում գործող ընկերությունները վարում են կարճաժամկետ ներդրումային գործունեություն (որպես կանոն՝ մեկ տարվա կտրվածքով), մինչդեռ կյանքի ապահովագրությամբ զբաղվող ընկերություններն իրականացնում են երկարաժամկետ ներդրումային քաղաքականություն: Փաստորեն, գոյություն ունի զգալի տարբերություն կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրությամբ զբաղվող ընկերությունների ակտիվների կառավարման մեխանիզմների միջև: Դա ապահովագրության տեսակների տարանջատման հիմնական պատճառներից մեկն է: [2]

Կարծում ենք, որ վերը նշված իրավիճակում կյանքի ապահովագրության շարունակական կիրառման, և այժմ կյանքի ապահովագրության ներդրման հիմնական խոչընդոտներ են հանդիսանում այն գործոնները որնք հանգեցնում են կյանքի ապահովագրության տեսակների նկատմամբ պահաջարկի նվազման: Այդպիսի գործոններն են՝

- մշտական բնակչության ցածր թվաքանակ
- ցածր կենսամակարդակ,
- եկամուտների ցածր մակարդակ,

- ապահովագրական ցածր գրագիտությունը,
- երկրի քաղաքական անկայուն իրավիճակ,
- երկրի սոցիալ-տնտեսական անկայուն իրավիճակ,
- օրենսդրական և իրավական անկատար դաշտը,
- ապահովագրության ոլորտում հարկային արտոնությունների բացակայություն և այլն:

Վերը նշված գործոնների ազդեցությունը գնահատելու համար կատարենք որոշակի դիտարկումներ: Կյանքի ապահովագրության պահաջարկի վրա էական ազդեցություն ունի երկրի մշտական բնակչության թվաքանակը: ՀՀ բավականին խոցելի է ժողովրդագրական տեսանկյունից, մշտական բնակչության թվաքանակը բավականին ցածր է և ունի նվազման միտում: Յուրօրինակ նվազման պատճառներն են ծնելիության ցածր մակարդակ, մահացության բարձր մակարդակ, միգրացիոն բարձր արտահոսք և այլն:

Ընդհանրապես կյանքի ապահովագրության ծառայություններից օգտվում է բնակչության այն խավը, որի կենսամակարդակը միջինից բարձր է: ՀՀ-ում կյանքի ապահովագրության բացակայության գիտավոր պատճառներից մեկը բնակչության ցածր կենսամակարդակն է, որին նպաստող հիմնական գործոններից է գործազրկության բարձր մակարդակը:

	2016	2017	2018	2019	2020
Աշխատանքային ռեսուրսներ	2 011,4	2 006,5	1 989,0	2 107,0	2 105,2
Աշխատուժից դուրս բնակչություն	785,1	784,8	751,1	908,9	925,2
Աշխատուժ (աշխատուժի առաջարկ)	1 226,3	1 221,7	1 237,9	1 198,0	1 180,0
Չբաղվածներ	1 006,2	1 001,5	1 028,9	945,0	946,5
Գործազուրկներ	220,2	220,2	209,0	253,0	233,5

Աղյուսակ 2 Աշխատանքային ռեսուրսների կազմը 2016-2020 թթ. հազար մարդ: [3]

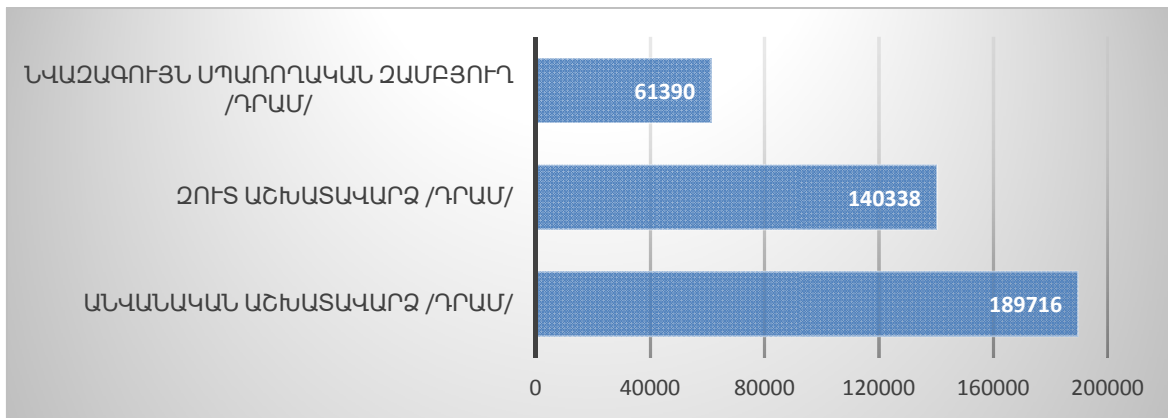
Ուսումնասիրելով վերը նշված աղյուսակը պարզ է դառնում է, որ և՛ գործազրկության և զբաղվածների թվաքանակները չնայած տատանումների ի վերջո 2020 թ-ին 2016 թ-ի համեմատությամբ նվազում են, ի հակադրություն այս ցուցանիշների աշխատուժից դուրս բնակչության թվաքանակը աճում է, որի հիմնական պատճառներից մեկը այն է, որ Հայաստանը համարվում է ծերացող երկիր: Եթե այս ցուցանիշների հետ համադրենք նաև մշտական բնակչության թվաքանակը և դիտարկենք, որ 2020 թվականի տվյալներով այն կազմել է 2,96 մլն մարդ, իսկ զբաղվածների թվաքանակը տնտեսության տարբեր ոլորտներում կազմել է 946.5 հազար մարդ, ստացվում է, որ մշտական բնակչության ընդամենը 32%-ն է զբաղված:

Նման պայմաններում եթե դիտարկենք ևս մեկ ցուցանիշ տարեկան միջին անվանական աշխատավարձը 2020 թվականի դրությամբ, որը կազմել է 189,716 դրամ և միջին անվանական աշխատավարձը բաշխենք ամբողջ բնակչության մեջ, կտեսնենք, որ իրականում 1 շնչին բաժին ընկնող միջին անվանական աշխատավարձը կազմում է մոտ 60,664 դրամ: Հաշվի առնելով այն, որ նվազագույն սպառողական զամբյուղը ՀՀ-ում ներկայումս կազմում է 61,390.7 դրամ, և վերը նշված երկու ցուցանիշների հետ համադրենք նաև այն տվյալը, որ աշխարհում միջինում կյանքի ապահովագրության ապահովագրավճարը կազմում է 40-55\$ մոտավորապես 20-27 հազար դրամ ամսեկան կտրվածքով կհանգեցնի հետևյալ եզրակացությանը, որ ՀՀ բնակչությունը 1 շնչին բաժին ընկնող եկամուտ-

ների և բնակչության գործազրկության բարձր մակարդակի պայմաններում անձը դեռևս պատրաստ չէ իր եկամուտների մի մասը տրամադրել կյանքի ապահովագրության պայմանագրերի ձեռքբերմանը քանի որ միջին եկամուտները չեն բավարարում ընթացիկ ծախսերը հոգալուն. առաջին անհրաժեշտության ապրանքների ձեռքբերում, կոմունալ վճարներ, վարկային պարտավորություններ և այլն: Բնակչության համար եկամուտների մի մասի ներդրումը երկարաժամկետ հատվածում բավականին բարձր է, երբ առկա են ընթացիկ ավելի առաջնային ծախսեր:

Կյանքի ապահովագրության ոլորտի պահանջարկի վրա էական ազդեցություն ունի նաև հարկային բեռի մեծությունը: Ներկայումս Հայաստանում միջին եկամուտներ ունեցող

անձը իր եկամուտների զգալի մաս ուղղում է հարկերի վճարմանը: Համաձայն ՀՀ «Հարկային օրենսգրքի» ՀՀ ում գործում է եկամտի հարկման համահարթ համակարգ: Եկամտային հարկի դրույքաչափերը և պարտադիր կենսաթոշակային վճարների՝ սոցիալական վճարների դրույքաչափերը 2020 թվականին կազմում են համապատասխանաբար 23% և 2.5%: Բացի եկամտային հակից և կուտակային վճարներից աշխատավարձից կատարվում է նաև դրամաշնորհային վճարներ: Չինժառայողների ապահովագրության հիմնադրամի դրոշմանիշային վճարները 2020 թ-ին կազմել է 1000 դրամ: Այս բոլոր նվազեցումներից հետո կատանանք հետևյալ պատկերը:

Պատկերակարգ 4 Անվանական աշխատավարձի, զուտ աշխատավարձի և նվազագույն սպառողական զանջուղի գրաֆիկական պատկերը ՀՀ-ում 2020 թ.-ին դրամ: [3]

Ստացվում է, որ 2020 թ-ի դրությամբ միջին անվանական աշխատավարձ ստացողը՝ 189,716 դրամից 49,378 դրամն ուղղում է պետական պարտադիր վճարներին, մասնավորապես 4,743-ը կուտակային վճարին, 1000 դրամը դրոշմանիշային վճարին, 43,635 դրամը եկամտային հարկի վճարին: Արդյունքում զուտ աշխատավարձը կազմում է 140,338 դրամ: 1 տարվա կտրվածքով, փաստորեն, միջին անվանական աշխատավարձ ստացողը 592,536 դրամ ուղղում է պարտադիր վճարներին, ինչը մեր կարծիքով բավականին բարձր ցուցանիշ է այնպիսի երկրի համար, որտեղ առկա է գնաճի բարձր տեմպ, աշխատավարձի ցածր մակարդակ: Այս իրավիճակում կարծում ենք, որ պետության կողմից պետք է վարվի այնպիսի քաղաքականություն, որը կնպաստի ապահովագրության այս տեսակի նկատմամբ պահանջարկի ավելացմանը:

Կարևոր դեր ունի նաև բնակչության ապահովագրական գրագիտությունը, այլ կերպ ասած ապահովագրական մշակույթը: Մեր հասարակությունը դեռևս չունի բավարար գրագիտություն ապահովագրության ոլորտում և տեղեկացված չէ մատուցվող ծառայություններին, չի կարևորում դրանց դերը և նշանակությունը:

Կյանքի ապահովագրության շուկայի պահանջարկի վրա բացասաբար է անդրադառնում նաև տնտեսական և քաղաքական անկայուն իրավիճակները: 2020 թ-ին ծառայած արհավիրքները ունեցան բացասական ազդեցությունը երկրի տնտեսության վրա: Ընդ որում, եթե համավարակն ունեցավ գլոբալ բացասական հետևանք ու, ազդեց նաև հայաստանյան տնտեսության վրա, ապա պատերազմն ուղղակի խորացրեց իրավիճակը և հանգեցրեց տնտեսական անկման, այն մի քանի տարով հետաձգեց տնտեսության մի շարք ոլորտների մասնավորապես ապահովագրական ոլորտի զարգացման հնարավորությունները և հեռանկարները:

Կարևորագույն խնդիրների շարքին կարելի է դասել նաև օրենսդրական և իրավական անկատար դաշտը: ՀՀ ում դեռևս առկա չէ կյանքի ապահովագրությունը կարգավորող օրենսդրական դաշտ: Ապահովագրության այս տեսակի ներդրման համար պետությունից լուրջ օրենսդրական փոփոխություններ կպահանջվեն, մասնավորապես կպահանջվի մշակել նոր օրենսդրական ակտեր որոնք իրենց մեջ կներառեն կյանքի ապահովագրության ոլորտում

ճկուն հարկային ատոնությունների համակարգ: Ասահովագրության մեջ կարևոր է ոչ միայն հաճախորդին՝ ապահովագրական պատահարի ի հայտ գալու դեպքում հատուցում կատարելու երաշխիք տալը, այլ նաև հաճախորդի տնտեսական շահը այդպիսի պայմանագրի կնքման համար: Հաճախորդին պետք է ակնառու լինի իր շահը որևէ գործարք կատարելու դեպքում, իսկ շահի դրսևորման լավագույն միջոցը այս դեպքում հարկային արտոնություններն են:

Այսպիսով խոչընդոտները և խնդիրները բազմազան են բայց և այս խնդիրների ուղեկցությամբ անհնար չէ մշակել և կիրառել կյանքի ապահովագրության այնպիսի համակարգ, որը բնորոշ կլինի ՀՀ տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական և մշակութային առանձնահատկություններին: Իհարկե ապահովագրության այս տեսակի ներդրումը բավականին ժամանակ և մեծ ջանքեր կպահանջի, բայց և այնպես այն կնպաստի ՀՀ-ի տնտեսությունում դրական տեղաշարժերի, տնտեսական ու ֆինանսական կայուն զարգացման հնարավորություն կտա:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. ԿԲ Ֆինանսական կայունության հաշվետվություն 2020 թ, https://www.cba.am/AM/ppperiodicals/Stability%20report_I_20.pdf
2. «Կյանքի ապահովագրության կայացումը պետք է դիտարկել երկարաժամկետ հեռանկարում»: «Կասկադ Ինշուրանս» ապահովագրական ընկերության գործադիր տնօրեն Գառնիկ Տոնոյանի հարցազրույցը Մեդիամաքս գործակալությանն ու <https://banks.am/պորտալին/18/04/2011թ>
3. ՀՀ վիճակագրական կոմիտե <https://armstat.am/>
4. INSURANCE REGULATION AND SUPERVISION IN OECD COUNTRIES, ASIAN ECONOMIES AND CEEC AND NIS COUNTRIES <https://www.oecd.org/finance/insurance/1900939.pdf>
5. World Insurance Marketplace <https://www.iii.org/publications/insurance-handbook/economic-and-financial-data/world-insurance-marketplace>

Տժնա/Հանձնվել է՝ 11.05.2021

Քեչենչրո՜ւանա/Գրախոսվել է՝ 16.05.2021

Քրինյա/Ընդունվել է՝ 24.05.2021